

ПРИВАТНЕ ПІДПРИЄМСТВО «ПАМ'ЯТЬ І СЛАВА»

З В І Т

про надання послуг

із організації роботи щодо проведення пошукових земляних робіт методом шурфування з метою уточнення та додаткового з'ясування можливих місць поховань в межах Кирилівського православного кладовища на території Національного історико-меморіального заповідника «Бабин Яр» в м. Київ

*Виконавець робіт:
ПП «Пам'ять і слава»
Керівник Родіон Гамзаєв*

КИЇВ – 2020

ЗМІСТ

	Ст.
ВСТУП	3
РОЗДІЛ 1. Історична довідка	4
РОЗДІЛ 2. Пошукові роботи	7
Шурф № 1	10
Шурф № 2	13
Шурф № 3	15
Шурф № 4	18
Шурф № 5	20
Шурф № 6	22
ВИСНОВКИ	24
ДОДАТКИ	27

ВСТУП

25 грудня 2020 року приватним підприємством «Пам'ять і слава» надано послуги з організації роботи щодо проведення пошукових земляних робіт методом шурфування з метою уточнення та додаткового з'ясування можливих місць поховань в межах Кирилівського православного кладовища на території Національного історико-меморіального заповідника «Бабин Яр» в м. Київ.

Організація робіт здійснювалась на підставі дозволу Міністерства культури та інформаційної політики України від 23 грудня 2020 року №22-028-П/20 (додаток № 2-3) в присутності заступника начальника відділу обліку та збереження місць пам'яті Управління інституційного забезпечення політики національної пам'яті Українського інституту національної пам'яті Подобєда Павла Костянтиновича та співробітників НІМЗ «Бабин Яр».

Розділ 1

ІСТОРИЧНА ДОВІДКА

Бабин Яр - урочище в сучасному Шевченківському районі м.Києва. Як історична місцевість, де, згідно з численними документальними та картографічним джерел, територія, що простяглася від сучасної вул. Дорогожицької до Куренівки (вул.Кирилівської). Тут пролягав один з найбільших на території Києва ярів (довжина понад 2,5 км, глибина близько 50 м), по дну якого протікав струмок з однойменною назвою, в минулому - права притока річки Почайни.

Бабин Яр є частиною системи ярів в північно-західній частині Києва, що утворилася внаслідок ерозії, починаючи з раннього четвертинного періоду. Основу місцевості становили строкаті глини, на які в льодовиковий період осіли суглинки і піски. Свідомства появи людини в районі яру відносяться до пізнього палеоліту (приблизно 20 тис. Років тому). Перш за все, мова йде про відому Кирилівської стоянці, дослідженої В.Хвойкою в 1893-1903 рр.

У період Київської Русі Бабин і знаходиться в 1 км від нього Реп'яхів яри (верхів'я поблизу вул. Мельникова, гирлова частина виходить в правобережну заплаву Дніпра паралельно яру Бабин Яр, по дну протікає струмок Реп'яхів Яр, що є притокою струмка Бабин Яр) були природною захисною кордоном стародавнього Києва. Тут неодноразово відбувалися збройні сутички між захисниками міста і тими, хто намагався оволодіти ним з північного заходу. Про таких зіткненнях згадують літописи під 1146, 1150, 1169-1171 рр.

На високій горі, там, де Бабин Яр виходив в долину Дніпра, Всеволод Ольгович близько 1140 року заснував Кирилівський монастир і побудував в ньому кам'яну церкву, що служила протягом XII в. усипальницею князів Чернігівської династії.

Сама назва «Бабин Яр» з'явилася в XV ст. Перша згадка про нього припадає на 1401 року, коли власниця цієї землі баба-шинкарка продала її Домініканському монастирю.

Кирилівська церква в Києві існувала вже XII ст., а XVI ст. вона стала центром монастиря. 1787 р. монастир ліквідовано і на його місці, в його спорудах розміщено богадільню та лікарню для душевнохворих. Саме у цей час почало формуватися кладовище для осіб, що помирили у цих закладах, а також для всіх бажуючих з міста.

Кладовище досить швидко заповнювалося, і 1871 р. Київська міська управа одержала від Києво-Кирилівської богадільні документоване прохання на відведення нової ділянки під кладовище. Київський губернатор підтримав це прохання і 14 жовтня 1871 р. управа затвердила відведення уздовж мису між Бабиним і Реп'яховим ярами у Кирилівському гаю місця для нового кладовища де поступово формувався Кирилівський православний цвинтар. На момент закриття 1929 р. кладовище займало територію площею 9,7 га. Нині майже всі надгробки і склепи на території Кирилівського православного кладовища знищено.

Вже у наш час президент фонду «Бабин Яр», голова Товариства єврейської культури України І. Левітас, коли визначав межі Бабиного Яру у відкритих публікаціях зазначав, що починався яр у єврейського кладовища. Його ділянки доходили до обласної лікарні, до відрогів Бабиного і Реп'яхівського Ярів. І зараз ще зберігся будинок, де розміщувалася контора кладовища. Саме тут знаходився головний вхід і починалася головна алея, яка впиралася в **безіменний відріг Куренівського яру**. Зараз тут встановлено пам'ятник «Менора - єврейський семисвічник», і вважав, що саме тут був Бабин Яр.

Тут у І. Левітаса з'являється новий топонім «**Куренівський яр**». Він не зустрічається більше ніде в літературі і може з повною підставою вважатися географічним відкриттям автора. Що ж стосується Бабиного Яру, то він знаходився не там де це вважав автор. Залишається неясним, де ж перебували його верхів'я: у єврейського кладовища (мабуть, за західною його стіною) або приблизно через 200-300 м, на розі вулиць Мельникова і О. Теліги.

Що ж стосується досліджуваної нами ділянки, то вона знаходиться саме біля краю **безіменного відрозу Куренівського яру**.

Під час написання історичної довідки були використані матеріали з загальнодоступної мережі Інтернет:

Проценко Л.А. Історія Київського некрополя. – К., 1995. – С. 195, 197.

Пономаренко Л., Різник О. Короткий топонімічний довідник. Довідкове видання. — К.: Видавництво «Павлім», 2003. — С. 6

Бабин Яр. - [Електронний ресурс] // Енциклопедія історії України: Т. 1: А-В / Редкол.: В. А. Смолій (голова) та ін. НАН України. Інститут історії України. - К.: В-во "Наукова думка", 2003. - 688 с.: іл.. – Режим доступу:

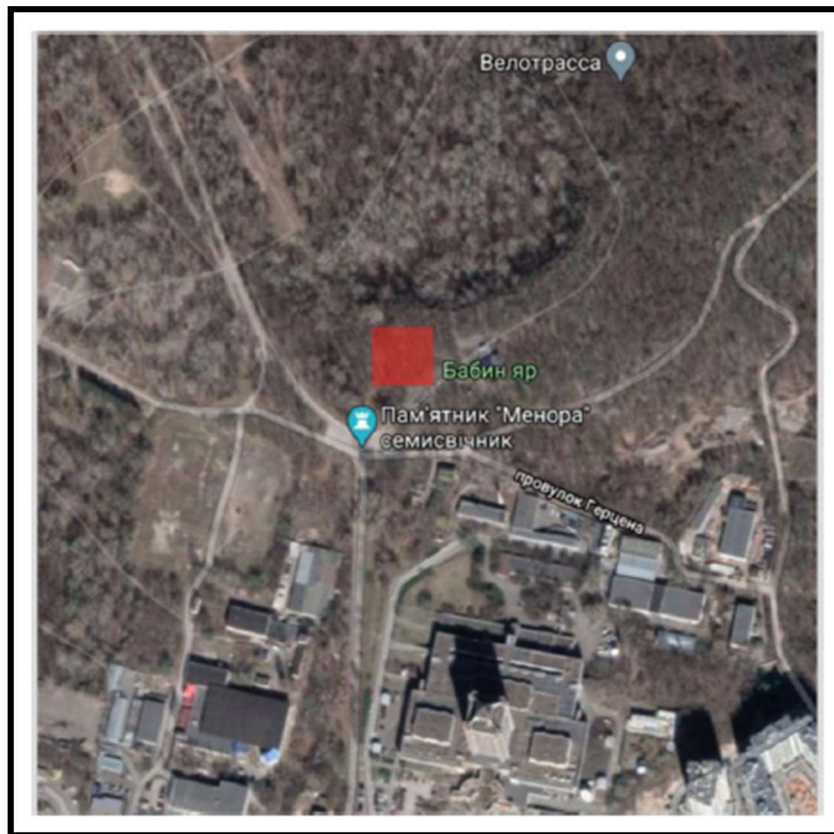
http://www.history.org.ua/?termin=Babyn_Yar

<http://www.kby.kiev.ua/>

<https://amp.media-inform.com/>

Малюнок № 1. Схема розташування Кирилівського православного кладовища станом на 1929-й рік з позначенням місця досліджуваної ділянки

Малюнок № 2. Ділянка для дослідження розміром 10x10 метрів позначена на супутниковому знімку

Розділ 2

ПОШУКОВІ РОБОТИ

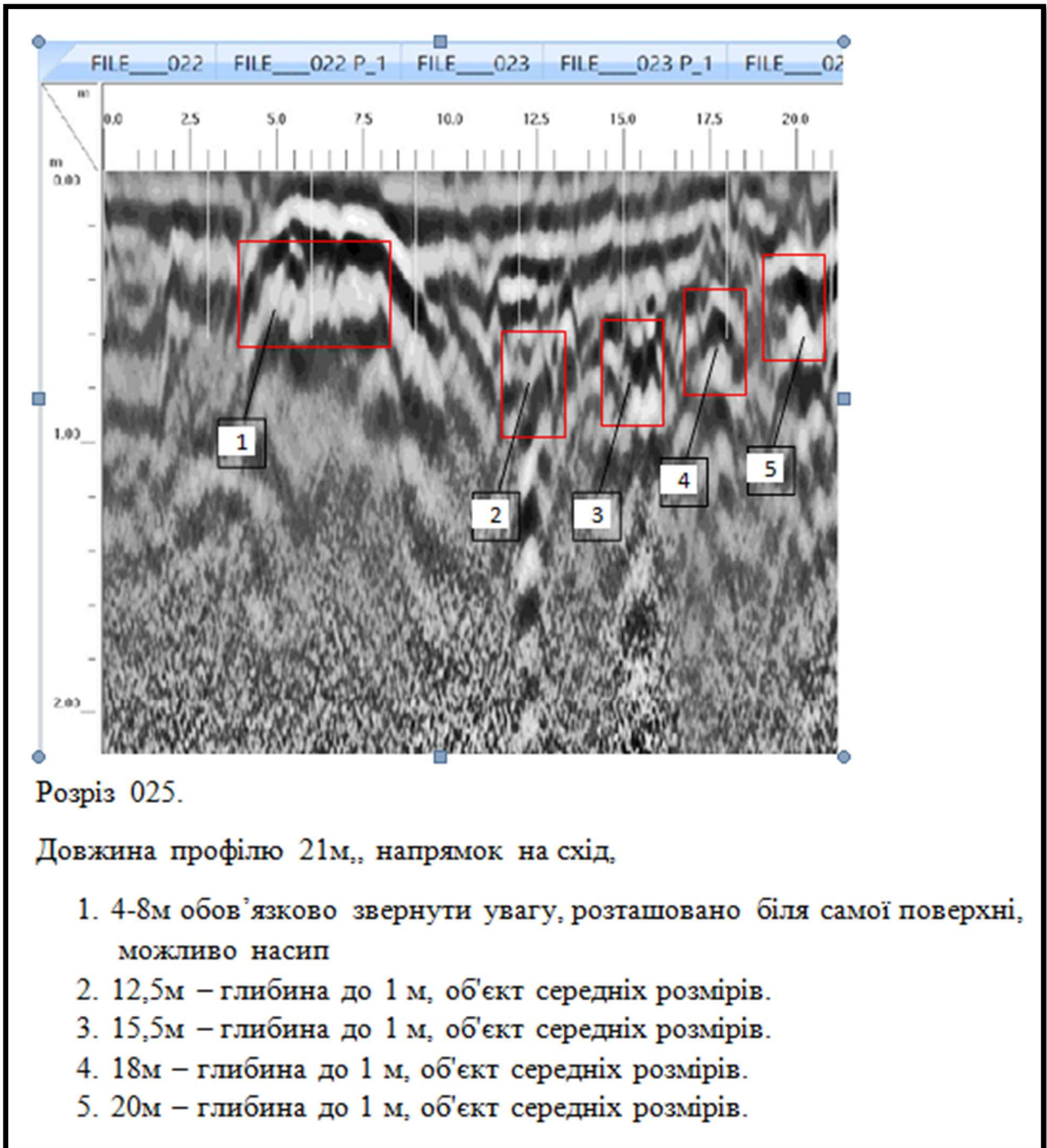
У ході підготовчих робіт було вивчено архівні, краєзнавчі матеріали та використана «Пояснювальна записка щодо проведених георадарних та трасопошукових вишукувань спрямованих на пошук геологічних аномалій по об'єкту "Заповідник Бабин Яр» за адресою : м. Київ, вул. Ілленка 46А" автор Прокопчук А. Є., де передбачалось проводити пошуково-земляні роботи. Цей звіт був наданий замовником робіт.

Під час візуального обстеження території імовірного місця розташування Кирилівського кладовища, жодних наземних ознак наявності поховальних ям або могил виявлено не було.

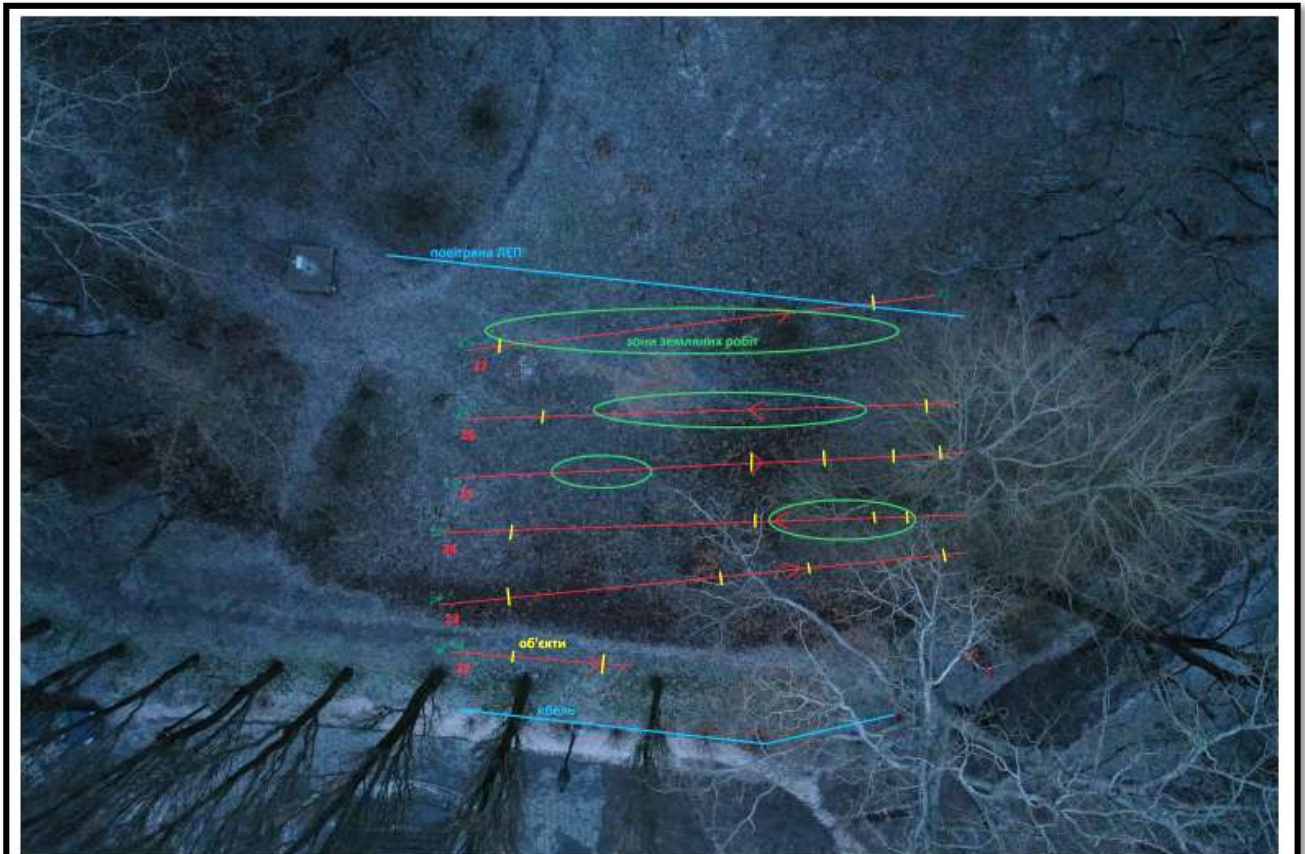
Частина обстежуваної території являла собою відкриту ділянку на якій знаходилось одне велике дерево та сім зовсім малих дерев які вирости самостійно. З південного та східного боку від ділянки розташовані великі дерева висаджені в одну лінію. Зі східного боку за деревами знаходиться тротуарна доріжка парку. З південної сторони за деревами розташована невелика площа викладена бруківкою на якій встановлений пам'ятник «Менора – семисвічник». З західної та східної сторони від обстежуваної ділянки, через 8-10 метрів починається безіменний відріг Куренівського яру.

Уся ділянка для обстеження з південно-східної сторони в напрямку східно-західної мала тенденцію до суттєвого пониження аж впритул до відрогу яру.

Ділянка, що досліджувалася георадаром та трасошукачем, має розміри близько 10 метрів зі сходу на захід, та 10 метрів з півночі на південь. Поверхня вкрита шаром опалого листя та, внаслідок погодних умов, була мокрою. З огляду на інформацію, одержану при попередніх заходах було вирішено провести перевірку декількох виявлених аномалій, а саме позначених на "Профіль 025".

Малюнок № 3. Схема виявлених аномалій згідно «Пояснювальної записки щодо проведених георадарних та трасопошукових вишукувань спрямованих на пошук геологічних аномалій по об'єкту "Заповідник Бабин Яр"» за адресою : м. Київ, вул. Ілленка 46А" за авторством Прокопчука А.Є.

Малюнок 4. Ділянка дослідження георадаром та трасошукачем

нумерація та напрямок профілів

знайдені об'єкти середнього розміру

зони земельних робіт

Перевірка аномалій проводилась шляхом закладання пошукових шурфів. Шурфи робили прямокутними по 2 метри в довжину, з півдня на північ, перпендикулярно до профілів досліджених та визначених георадаром. Таким чином ми намагалися пересікти профіль у будь якому випадку та більше, при можливості зачепити другий позначений наступний профіль (див. малюнок 4)

Фото № 1. Загальна площа досліджуваної ділянки з місцями для шурфів, які позначені помаранчевими прапорцями

Шурф № 1

Розміри 2х1м, (один археологічний прямокутник), орієнтований довгими стінками по лінії південь-північ було закладено за 9 м на схід від електричного стовпа який знаходився з західної сторони ділянки обстеження (сам стовп розташований за межами досліджуваної ділянки), та за 8 м на північ від лінії дерев висаджених вздовж площі на якій встановлений пам'ятник «Менора – семисвічник».

Фото № 2. Межі запланованого шурфу № 1.

Стратиграфія шурфу:

0-25 см – ущільнений чорний гумусований шар чорнозему з включенням каміння.

25-45 см – ущільнений нерівний шар глини з включеннями чорнозему.

45-65 см – нерівний шар чорної гумусованої землі з включенням каміння та культурних залишків середини 20 століття, які склались з битого скла, проволоки, цвяхів, вугілля, іржі та іншого сміття. У цьому шарі біля південно-західного кута шурфу, на глибині 55 см були виявлені імовірні два фрагменти людського черепа, які були викладені на ексгумаційному банері (див. фото 4)

65 см - і глибше вже знаходився «материк», незайманий шар який складається з ущільненого суглинку. Для додаткової перевірки у північно-західному куті шурфу був закладений додатковий шурф розмірами 35x55 см та глибиною у 40 см. За його допомогою ми пересвідчились, що і надалі у глиб продовжувався незайманий ущільнений суглинок.

Загалом глибина закладеного шурфу становила 90 см.

Фото № 3-4. Імовірні фрагменти людського черепа, виявлені в насипному ґрунті шурфу № 1 та розміщені на ексгумаційному банері

Фото № 5-7. Загальний вигляд шурфу № 1 з використанням масштабних лінійок, стрілки напрямку півночі, деталізацією шарів ґрунтів та культурного слою

Шурф № 2

Розміри 2,2х1 м (один археологічний прямокутник), орієнтований довгими стінками по лінії південь-північ було закладено за 3 м на південний захід від шурфу № 1.

Фото № 8. Межі запланованого шурфу № 2

Стратиграфія шурфу:

0-35 см – ущільнений чорний гумусований шар чорнозему з включенням глини.

35-55 см – ущільнений, практично рівний шар чорної гумусованої землі з включенням каміння та культурних залишків середини 20 століття, які склались з битого скла, ланцюгів, шлангів, вугілля, іржі, залишок від взуття та іншого сміття.

55 см – і глибше вже знаходився «материк», незайманий шар який складається з ущільненого суглинку.

Загалом глибина закладеного шурфу становила 85 см.

Фото № 9-11. Загальний вигляд шурфу № 2 з використанням масштабних лінійок, стрілки напрямку півночі, деталізацією шарів ґрунтів та культурного слою

Шурф № 3

Розміри 2x1м (один археологічний прямокутник), орієнтований довгими стінками по лінії південь-північ було закладено за 2,5 м на південний схід від шурфу № 1.

Фото № 12. Межі запланованого шурфу № 3

Стратиграфія шурфу:

0-60 см – ущільнений чорний гумусований шар чорнозему з включенням каміння та культурних залишків середини 20 століття, які склались з битого скла, медичних ампул, скляних баночок, цегли, фрагментів фарфорового посуду, фрагментів кісток тваринного походження, іржавих предметів та іншого сміття.

60 см – і глибше вже знаходився «материк», незайманий шар який складається з ущільненого суглинку та строкатої глини.

Закладений шурф, по своїй середині, перпендикулярно перетнув траншею, яка була засипана темною землею з включенням вугілля, цегли та різного побутового сміття середини 20 століття. Верхня частина цієї траншеї починалась на глибині 60 см відносно рівня сучасної поверхні. По ширині мала розміри 1,45 м. Далі у глибину вона починала поступово звужуватись і вже на самому своєму дні мала ширину 65 см. Висота траншеї засипаної сміттям становила 1,3 м.

Загалом глибина закладеного шурфу становила 1,75 м.

Фото № 13-15. Загальний вигляд шурфу № 3 з використанням масштабних лінійок, стрілки напрямку півночі, деталізацією шарів ґрунтів та культурного слою

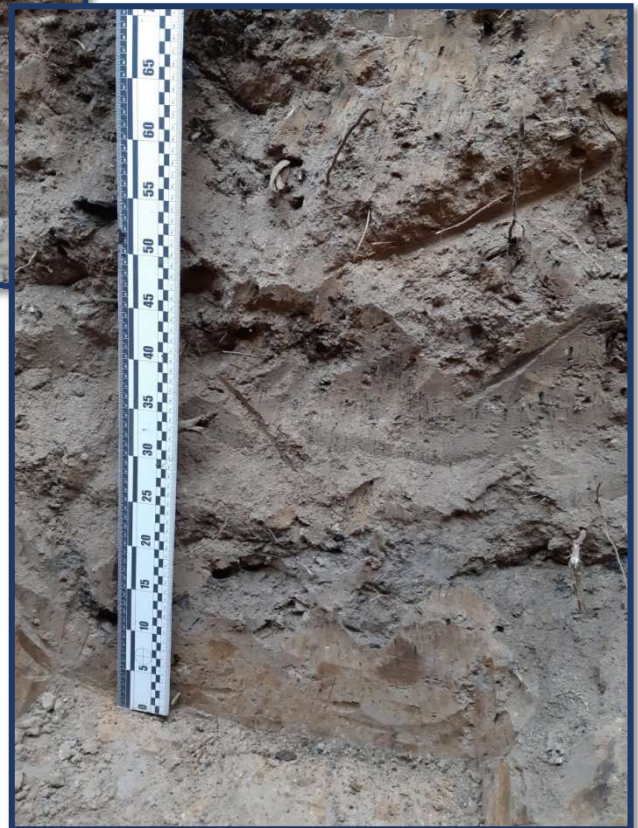

Фото № 16-18. Загальний вигляд східної стінки шурфу № 3 з використанням масштабних лінійок з деталізацією шарів ґрунтів, насипного ґрунту зі сміттям, межами траншеї засипаної сміттям та її дном

Шурф № 4

Розміри 2x0,85м (один археологічний прямокутник), орієнтований довгими стінками по лінії південь-північ було закладено за 2,5 м на південний схід від шурфу № 3.

Фото № 19. Межі запланованого шурфу № 4

Стратиграфія шурфу:

0-30 см – ущільнений чорний гумусований шар чорнозему.

30-40 см – ущільнений рівний шар чорної гумусованої землі з включенням суглинку та культурним шаром періоду середини 20 століття, який складався з медичних ампул, фрагментів цегли та дрібного каміння.

40 см – і глибше вже знаходився «материк», незайманий шар який складається з ущільненого суглинку.

Загалом глибина закладеного шурфу становила 70 см.

Фото № 20-22. Загальний вигляд шурфу № 4 з використанням масштабних лінійок, стрілки напрямку півночі та деталізацією шарів ґрунтів

Шурф № 5

Розміри 2x1м (один археологічний прямокутник), орієнтований довгими стінками по лінії південь-північ було закладено на відстані 2 м на захід від східної сторони обстежуваної території та 3,5 м на південь від північної сторони визначеної території.

Фото № 23. Межі запланованого шурфу № 5

Стратиграфія шурфу:

0-30 см – ущільнений чорний гумусований шар чорнозему.

30-45 см – ущільнений рівний шар чорної гумусованої землі з включенням суглинку.

45 см – і глибше вже знаходився «материк», незайманий шар який складається з ущільненого суглинку.

Загалом глибина закладеного шурфу становила 60 см.

Фото № 24-26. Загальний вигляд шурфу № 5 з використанням масштабних лінійок, стрілки напрямку півночі та деталізацією шарів ґрунтів

Шурф № 6

Розміри 2,85x0,8 м (один археологічний прямокутник), орієнтований довгими стінками практично по лінії південь-захід було закладено на відстані 1,5 м на схід від західної сторони обстежуваної території та на відстані 5 м на південь від північної сторони визначеної території.

Фото № 27. Межі запланованого шурфу № 6

Стратиграфія шурфу:

0-25 см – ущільнений чорний гумусований шар чорнозему.

25-65 см – ущільнений рівний шар чорної гумусованої землі з включенням суглинку.

65 см – і глибше вже знаходився «материк», незайманий шар який складається з ущільненого суглинку та строкатої глини.

Загалом глибина закладеного шурфу становила 1 м.

Фото № 28-29. Загальний вигляд шурфу № 6 з використанням масштабних лінійок, стрілки напрямку півночі та деталізацією шарів ґрунтів

ВИСНОВКИ

Під час пошукових робіт ми користувалися в тому числі матеріалами «Пояснювальної записки щодо проведених георадарних та трасопошукових вишукувань спрямованих на пошук геологічних аномалій по об'єкту "Заповідник Бабин Яр» за адресою : м. Київ, вул. Ілленка 46А" автора Прокопчука А. Є., а саме схемою на якій були позначені імовірні об'єкти для дослідження (дивись малюнок № 4).

Для цього нами були закладені 4 шурфи однакового розміру у вигляді археологічного прямокутника, які орієнтовані довгими стінками по лінії південь-північ. Таким чином ми намагалися перпендикулярно перетнути позначені профілі і виключити можливість їх пропуску.

Під час робіт тільки у шурфі № 3 виявлена траншея або канава (профіль), яка була заповнена темною землею з включенням кісток тваринного походження та побутового сміття середини 20-го століття, яка становила глибину у 1,3 м. У інших трьох шурфах (№ 1, 2 та 4) слідів археологічних об'єктів або інших господарських чи земляних робіт виявлено не було.

За цими результатами прийнято рішення, незалежно від показань георадара на вище вказаній схемі, закласти ще два додаткових шурфи № 5 та № 6, та провести зондування обстежуваної ділянки за допомогою металевого щупа. Ці додаткові роботи також не виявили слідів будь яких земляних робіт здійснених у минулому на обстежених частинах ділянки. У всіх шести шурфах земляні роботи проводились до так званого «материка» - ущільненого (затверділого) суглинку та глини які говорять про те, що в них або під ними не проводились будь які земляні роботи. Цементування таких порід здійснюється на протязі багатьох років в результаті дії на них вапнякового, кременистого, залізистого, гіпсового та інших цементів.

Підсумовуючи результати шурфування можна зазначити наступне, що верхній шар ґрунту на всій досліджуваній ділянці є наносним, який сягає у глибину від 30 до 50-ти сантиметрів в залежності від різних частин ділянки. У такому насипному шарі ґрунту, у шурфі № 1, були знайдені імовірні два фрагменти людського черепа. Тому можна зробити висновок, що вони не відносяться до поховань на Кирилівському цвинтарі, ймовірно були завезені сюди разом з іншим будівельним та побутовим сміттям. Після того як цей шурф був закінчений, ці два імовірні фрагменти черепа були покладені назад на дно шурфу, про це зроблена фото фіксація та були засипані ґрунтом (дивись фото № 30).

По закінченню усіх досліджуваних робіт усі шурфи були засипані, а місцевість рекультивована.

Отже, у результаті пошукових заходів було встановлено, що на досліджуваній території розмірами 10х10 метрів з заходу на схід та з півдня на північ не було виявлено місць поховань або кладовищ. Хоча обстежена ділянка і знаходиться у межах Кирилівського православного кладовища (дивись малюнок № 1), вона являє собою місцевість вільною від поховань останків людей – за винятком двох віднайдених фрагментів імовірно людського черепа, які, по завершенню пошукових земляних робіт, були покладені на дно шурфу №1. Приймаючи до уваги той факт, що ділянка знаходиться майже впритул до глибокого яру та має тенденцію до сповзання униз, на ній не проводились поховальні роботи.

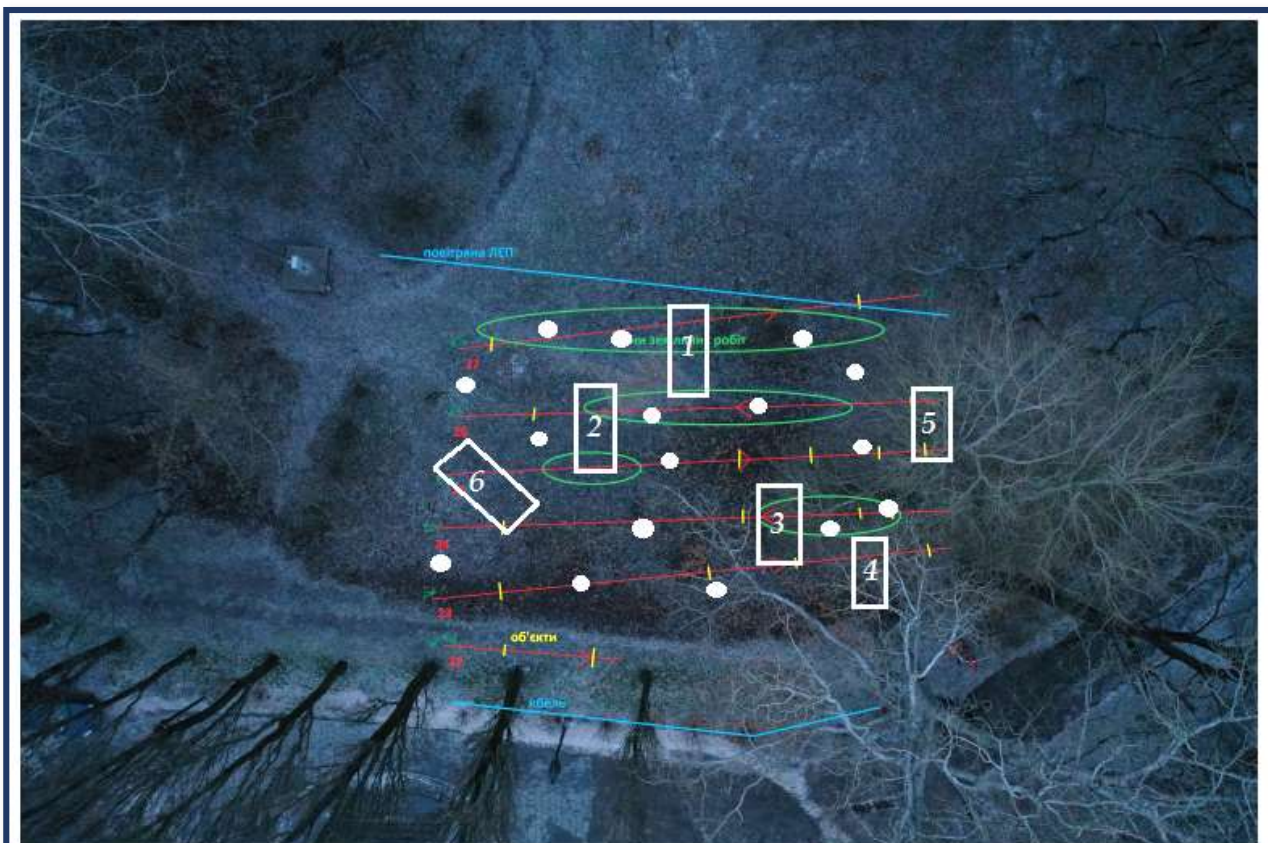

Фото № 30. Імовірні два фрагменти черепа по закінченню робіт були покладені на дно шурфу № 1 та засипані ґрунтом

Фото № 31-32. Предмети та фрагменти кісток тваринного походження знайдені у шурфах у насипних шарах ґрунтів

ДОДАТКИ

Малюнок 4. Ділянка дослідження георадаром та трасошукачем

нумерація та напрямок профілів

знайдені об'єкти середнього розміру

зони земельних робіт

Додаток № 1.

Схема на якій білими прямокутниками вказані закладені шурфи з їхньою нумерацією, а також білими точками вказане зондування ділянки за допомогою металевого щупа

Окремим файлом додається весь фотоархів, використаний у цьому звіті для необхідності більш детального вивчення та використання.

**МІНІСТЕРСТВО КУЛЬТУРИ
ТА ІНФОРМАЦІЙНОЇ ПОЛІТИКИ УКРАЇНИ
(МКІП)**

вул. Івана Франка, 19, м. Київ, 01601, тел./факс: (044) 235-32-57, тел. (044) 235-23-78
E-mail: info@mkip.gov.ua, web-site: <http://mkip.gov.ua/> код згідно з ЄДРПОУ 43220275

Д О З В І Л

на проведення археологічних розвідок, розкопок,
а також досліджень решток життєдіяльності людини,
що містяться під земною поверхнею, під водою

№ 22-081-П/20 від "23" грудня 2020 року

Згідно із Законом України "Про охорону культурної спадщини", постановою Кабінету Міністрів України від 13.03.2002 № 316, цей ДОЗВІЛ видано:

Гамзасву Родіону Раджаб-огли – Генеральному директору спеціалізованого підприємства "Пам'ять і слава"

(прізвище, ім'я, по-батькові, посада, вчене звання, науковий ступінь)

1) на проведення археологічних досліджень об'єкта (пам'ятки) культурної спадщини:

(найменування території, тип і вид археологічного об'єкта, культурна або хронологічна належність) розташованого (-ої) на території:

(область, район, місто, район у місті, селище, село)

2) на проведення досліджень решток життєдіяльності людини, що містяться під земною поверхнею, під водою:

на території Національного історико-меморіального заповідника "Бабин Яр" у Шевченківському районі м. Києва – виявлення необлікованих місць поховання у 2020 році

(область, район, місто, район у місті, селище, село та об'єкт дослідження)

Характер і мета досліджень:

(наукові, охоронні)

Вид робіт: **Пошукові земляні роботи**

(розвідки, розкопки)

Використання металодетектора чи будь-якого іншого обладнання для виявлення археологічних об'єктів:

Без використання металодетектора чи будь-якого іншого обладнання

(назва обладнання та серійний номер)

Дослідження проводяться відповідно до програми, погодженої:

Департаментом охорони культурної спадщини Київської міської державної адміністрації

(назва організації, яка затвердила наукову або охоронну документацію)

та кваліфікаційного документа від " "

Предмети і колекції, здобуті під час проведення робіт, повинні бути передані на постійне зберігання до: **Національного історико-меморіального заповідника "Бабин Яр"**

(назва установи)

Міністр

М.П.

Олександр ТКАЧЕНКО

Особливі умови проведення робіт: *Пошукові земляні роботи, в тому числі пов'язані з ексгумацією та перепохованням виявлених останків здійснювати відповідно до Тимчасового порядку здійснення на території України пошуку, ексгумації та перепоховання останків осіб, які загинули внаслідок воєн, депортації та політичних репресій, і впорядкування місць їх поховань, затвердженого наказом Міністерства будівництва, архітектури та житлово-комунального господарства України від 09.06.2006 № 193.*

(заповнюється органами охорони культурної спадщини: Ради міністрів Автономної Республіки Крим,

обласних, Київської, Севастопольської міських державних адміністрацій)

Орган охорони культурної спадщини:
Ради міністрів Автономної Республіки
Крим, обласних, Київської,
Севастопольської міських державних
адміністрацій

" 24 " грудня 2020 року № 103

Александр О.Д.

(прізвище, ім'я, по батькові керівника)

(підпис)

Дозвіл підлягає обов'язковому поверненню до Відділу дозвільно-погоджувальної документації у сфері охорони культурної спадщини Міністерства культури та інформаційної політики України після закінчення робіт із коротким звітом.

Про втрату Дозволу власник зобов'язаний терміново повідомити Відділ дозвільно-погоджувальної документації у сфері охорони культурної спадщини Міністерства культури та інформаційної політики України за адресою: м. Київ, вул. Ярославів Вал, 36